

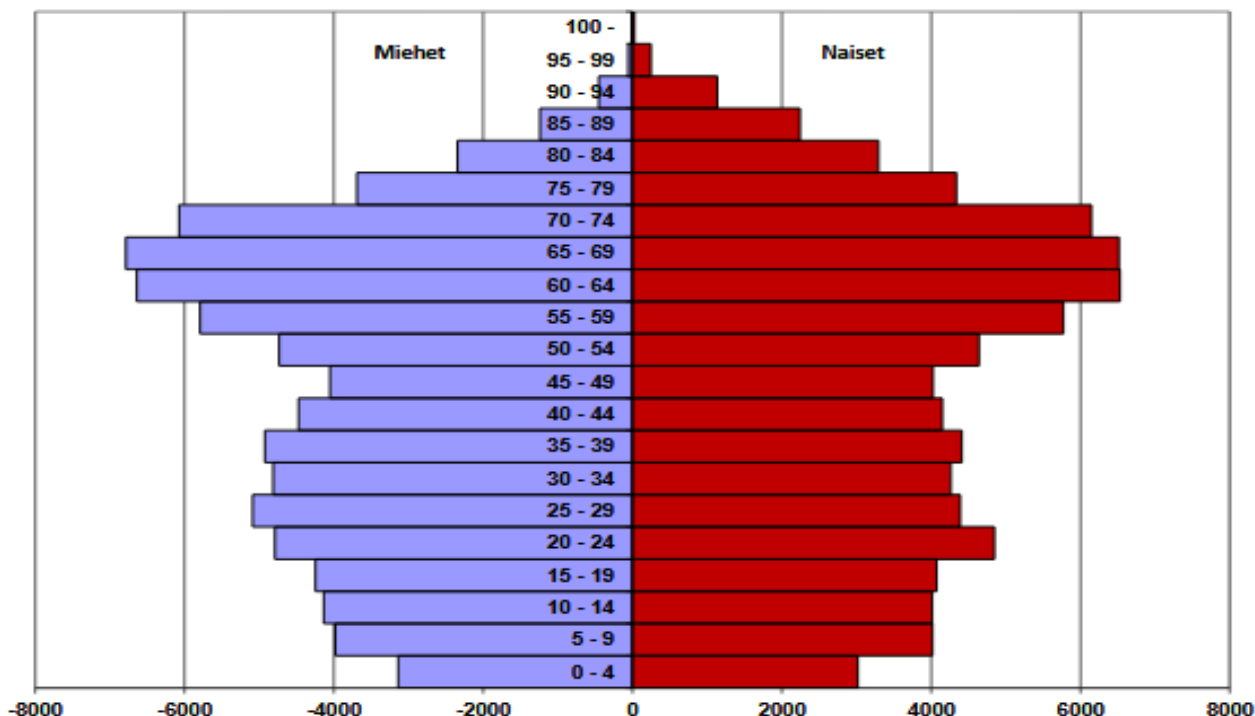
Vastaus valtuuston kokouksessa 17.3.2021 jätettyyn vasemmistoliiton ja SDP:n valtuustoryhmän valtuustoaloitteeseen, jossa esitetään, että Siun sote nimeäisi jokaiseen Pohjois-Karjan kuntaan vanhusvastaavan erityisalanaan vanhusten asemasta huolehtiminen.

Aloitteessa esitetään Arkkiatri Risto Pelkosen ratkaisumallia myötäillen, että Pohjois-Karjalassa nimettäisiin Siun Soten toimesta vanhusvastaava jokaiseen kuntaan. Vanhusvastaavan erityisalana olisi aloitteen mukaan vanhusten asemasta huolehtiminen. Aloitteessa todetaan, että taloudellisella ahdingolla on monenlaisia seurauksia ihmisten hyvinvointiin. Yksinäisyys, köyhyys ja sairaudet kulkevat rinnakkain digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Tämä näkyy erityisen selvästi vanhusväestössä.

Pohjois-Karjala on ikäännytynyt ja edelleen ikäänntyy merkittävää vauhtia, ollen Suomen iäkkäimpiä alueita. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan väestön ikäänntyminen jatkaa vahvaa kasvuaan ja valtakunnallinen trendi on, että 2030 -luvulle siirryttäessä yli 65 -vuotiaita on joka neljäs maamme asukkaista. Pohjois-Karjalassa on jo tällä hetkellä 26 % asukkaista yli 65 -vuotiaita. Olemme täällä tilanteessa, johon koko maa siirtyy 10 vuoden päästä. Alueemme ikäänntyy voimakkaasti, mutta väestön kokonaismäärä lähtee laskuun samaan aikaan. Tilanne on monin tavoin haasteellinen. Huomiota tulee kiinnittää kaikkien ikäryhmien hyvinvointiin, koulutukseen, työllisyyteen, asuinolosuhteisiin ja erityisesti syntyvyys tulisi saada vakautumaan, mieluummin nousemaan. Ikäihmisten arjen turvaamista unohtamatta. Pohjois-Karjalasta tulee saada haluttu alue elää ja asua, tänne tulisi saada työikäisiä asukkaita lisää, että eri palvelujen tasa-arvoinen saatavuus voidaan turvata.

Väestön ikärakenne Pohjois-Karjalassa 31.12.2020

Lähde: Tilastokeskus

Aloitteessa on erittäin keskeisiä vanhusten hyvinvointiin vaikuttavia asioita nostettu esiin: taloudellinen ahdinko, yksinäisyys, köyhyys ja digitalisaatio. Nämä ilmiöt kertovat vanhusten muuttuneesta yhteiskunnallisesta tilanteesta kansallisessakin mittakaavassa. Siun sote tekee Pohjois-Karjalan kuntien kanssa yhteistyötä kaikkien kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi omassa roolissaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijana. Kuntiin on nimetty yhdyshenkilöt vanhusneuvostoihin/ikäneuvostoihin, soteneuvottelukuntiin sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmiin. Siun soten yhdyshenkilöinä toimivat ammattihenkilöt ovat oman osaamisalueensa ja toimivaltansa osalta käytettävissä yhteistyön edelleen kehittämiseksi.

Aloite vanhusvastaavan tarpeellisuudesta on kannatettava. On erittäin tärkeää, että vanhusten tilanteeseen kiinnitetään huomiota. Kuntalaissa todetaan, että kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Lisäksi kuntalaissa todetaan, että kunnalla tulee olla oma tai muiden kuntien kanssa yhteinen vanhusneuvosto. Paikallistasolla ikäihmiset voivat siten olla mukana heihin, ikääntyviin, liittyvässä päätöksenteossa. Kunnat päättävät miten huomioivat ja toteuttavat esim. ikäihmisten hyvinvointia ja aseman huomioimista.

Pohjois-Karjalassa Liperin kunta on valmistelemaan kunnan hyvinvointipalveluihin palveluneuvojan tehtävää kuudelle vuodelle hakemalla valtiokonttorilta valtiolle jäänyttä perintöä. Suunnitelmana on, että palveluneuvoja olisi matalan kynnyksen auttaja, ehkäisisi yksinäisyyttä ja toimisi ikäihmisten hyvinvointipalveluiden "kasvoina". Valmistelun tavoitteena on, että ikäihmiset tai heidän omaisensa voisivat ottaa palveluneuvojaan helposti yhteyttä tai piipahtaa käymään kysymässä apua arjen haasteissa. Palveluneuvoja koordinoisi myös kunnassa ikäihmisiin suuntautuvaa vapaaehtoistyötä ja järjestötyötä. Suunnitelmassa tavoitellaan sitä, että palveluohjaaja olisi kunnan työntekijä Siun soten ikäihmisten palveluiden yhdyspintaan päin. Lisäksi varoja hyödynnettäisiin ikäihmisten terveysliikunnan ohjaukseen, samoin kuudeksi vuodeksi. Kiinnostavaa on seurata, kuinka tämä merkittävän tärkeä asia etenee.

Valtuustoaloitteessa esitetään, että Siun sote nimeää kaikkiin Pohjois-Karjalan kuntiin vanhusvastaavan. Ikäihmisten palvelujen toimialueella on koko Siun soten toiminta-alueen kattava kaikissa kunnissa toimiva Arjen tukipalvelujen neuvonta- ja ohjauspalvelu, joka tarjoaa matalan kynnyksen sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kiinnittyvää palveluneuvontaa ikääntyneille, heidän läheisilleen ja ammattihenkilöille. Nämä palvelut ovat olleet ja ovat saatavilla kaikissa Siun soten kunnissa. Palveluneuvonta on keskitetty Seniorineuvonta Ankkuriin. Ankkuriin voi soittaa, jättää takaisinsoittopyynnön tai asioida chatissa virka-aikana. Chattiin pääsee Siun soten verkkosivujen kautta. Palvelun turvaamiseksi on jokaiseen kuntaan nimetty palveluohjaaja tai palveluohjaajatyöpari. Arjen tukipalvelujen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt arvioivat ikäihmisten palvelujen tarvetta, tekevät kotikäyntejä, ohjaavat palveluihin ja myöntävät Siun soten ikäihmisten palvelujen toimialueen järjestämisvastuulla olevia sosiaalihuollon palveluja. Uuden asiakkaan palvelutarvearviointikäynnillä asiakkaalle nimetään sosiaalihuoltolain (42 §) mukaisesti omatyöntekijä, joka ottaa vastuuta asiakkaan palvelusuunnitelman laadinnasta, palvelujen toteutumisen seurannasta sekä palvelujen uudelleenarvioinnista muutostilanteissa.

Arjen tukipalvelujen palvelualueella koordinoidaan neuvontapalvelujen ja palvelutarpeen arviointien lisäksi iäkkäiden toimialueen järjestämiä teknologiapalveluja, sotainvalidien ja rintamaveteraanien kotona asumista tukevia palveluja, sosiaalihuoltolain mukaisia kuljetuspalveluja ja iäkkäiden perhehoitoa sekä kaiken ikäisten omaishoitoa. Jokaisessa kontaktissa arvioidaan tilanne yksilöllisesti asiakkaan tilanteesta lähtien. Arjen tukipalvelujen kautta voi tiedustella kotiin annettavia tukipalveluja, joita voidaan myöntää Siun soten järjestämänä. Asiakasta voidaan myös ohjata tukipalvelurekisterissä olevien palveluntuottajien kautta ostamaan palveluja kotiin. Tietyillä ehdoilla palveluja voi ostaa arvonlisäverottomasti, sekä mahdollisesti hyödyntää myös kotitalousvähennyksen verotuksessa. Näissä kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimivallan piiriin kuuluvissa asioissa opastetaan, järjestetään tarvittava palvelu ja siten tuetaan ikäihmisen arkea.

Valtuustoaloitteessa esitetään, että vanhusvastaavan erityisalana olisi vanhusten asemasta huolehtiminen. Valtuustoaloitteessa viitataan Arkkiatri Risto Pelkosen näkemyksiin yhteiskunnan vastuusta vanhusten aseman huomioimisessa ja turvaamisessa. Arkkiatrin näkemyksen mukaan vanhusvastaavan toiminnan keskiössä on ikäihmisten asema yhteiskunnassa. Hänen mukaansa on erityisesti kysymys siitä, miten tätä ikäryhmää huomioidaan, kun tehdään vanhuksia koskevia päätöksiä ja siitä, että otetaanko vanhuksat mukaan suunnitteluvaiheessa. Vanhusten kuuleminen palvelujen ja ratkaisujen valmisteluvaiheessa on tärkeää. Arkkiatri on todennut, että jos ikäihmiset eivät voi liikkua esteiden vuoksi, he jäävät yksin koteihinsa. Asunnot, pihat, kadut, kujat ja julkiset liikennepalvelut olisi suunniteltava niin, että ikäihmiset voivat liikkua turvallisesti paikasta toiseen. Tämä koskee erityisesti kuntien palvelujärjestelyjä ja asemakaavasuunnittelua, palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta.

Arkkiatri Risto Pelkonen on esittänyt monia tehtäviä vanhusvastaavalle esim. digitaaliseen syrjäytymisen ehkäiseminen on yksi tehtävistä. Hän on huolestunut siitä, miten pankkien ja virastojen katoaminen vaikuttaa ikääntyneisiin. Hän on tuonut esiin sosiaalisen pääoman merkityksen ja todennut, että syrjäkyläongelma on se, että nuoret ovat lähteneet pois ja vanhuksat jäävät yksin. Hän muistuttaa, että suuri osa yli 60-vuotiaista ihmisistä osallistuu vapaaehtoistyöhön, jonka tiedetään vahvistavan kokemusta elämän merkityksellisyydestä. Ikääntyneiden digitaalisten taitojen ylläpitämistä Pohjois-Karjalassa turvaa Joen Severi ry. Se on vapaaehtoistoimintaan perustuva sitoutumaton seniorien tietotekniikkayhdistys. Severillä autetaan vapaaehtoisvoimin ikäihmisiä tietotekniikkaan liittyvissä asioissa. Ikäihmisiä autetaan pienryhmissä tai yksilöohjauksena. Korona-aikana on toimittu ajanvarauksella. Yhdistys kouluttaa myös vertaisohjaajia. Severin toimintaa on Joensuun lisäksi Enon, Pyhäselän, Liperin, Kontiolahden, Kiteen, Lieksan kirjastoissa ja Nurmeksen Ystäväparkissa.

Valtuustoaloitteen tekijät nostivat erittäin ajankohtaisen asian esiin. Huomiot ovat laajasti yhteiskuntaa, kuntia, järjestöjä - kaikkia eri toimijoita koskettavia. Hyvinvointia ja terveyttä ei tehdä vain sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, vaan elämässä kaikilla niillä valinnoilla, jota jokainen meistä tekee omassa arjessaan. Kansallisella tasolla, Suomessa, on sosiaali- ja terveysministeriö pyrkinyt monin tavoin edistämään vanhusten asemaa. Ministeriön julkaisu Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030, jonka tavoitteena on ikäkyvykäs Suomi, on kannanotto väestön ikääntymiseen. Ohjelmassa on vaikuttavuustavoitteita, nostoina erityisesti yhdenvertaisuuden, ikäystävällisyyden, vapaaehtoistyön, ennaltaehkäisyn ja digitalisaation teemat.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162462/STM_2020_31_j.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut myös yhdessä Kuntaliiton kanssa laatusuosituksia, joiden tavoitteena on ollut turvata hyvä ikääntyminen ja vaikuttavat palvelut niitä tarvitseville iäkkäille henkilöille. Viimeisin suositus on erityisesti kohdennettu kuntien päättäjille ja johdolle sekä valvonnan tueksi. [Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023 \(Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29\)](#). Laatusuosituksen keskeinen sisältö nostaa mm. iäkkäiden toimintakyvyn edistämisen, vapaaehtoistyön lisäämisen, digitalisaation ja teknologioiden hyödyntämisen, asumisen ja asuinympäristöjen kehittämisen teemoja esiin, unohtamatta sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden roolia.

Suomen nykyinen hallitus pyrkii lisäämään ikäystävällisyyttä esittäen vanhusasiavaltuutetun tehtävän ja toimiston perustamista. Valtuutettu edistäisi ikääntyneiden oikeuksien toteutumista, tehtävänä olisi seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa. Toimisto sijaitisi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä, viranomaistoiminta olisi riippumatonta ja itsenäistä. Hallituksen esitys HE 82/2021 laiksi vanhusasiavaltuutetusta annettiin eduskunnalle 12.5.2021.

Monet muut tahot ovat myös tehneet merkittävää vanhusten asemaa huomioivaa työtä kansallisella tasolla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL, on nostanut esiin ikäystävällisyyden merkityksen. THL

toteaa, että ikäystävällisessä kunnassa iäkkäiden asukkaiden toiveita ja tarpeita kuunnellaan, jotta heillä on mahdollisuus omannäköiseen elämään. Edelleen THL toteaa, että suurin osa iäkkäiden ihmisten käyttämistä palveluista on muita kuin sosiaali- ja terveyspalveluja. Siten kunnissa vaikuttaa merkittävästi siihen mitä palveluja on tarjolla, miten helposti palveluja on saatavilla, kuinka lähellä ja saavutettavissa palvelut ovat ja kuinka selkeä ja toimiva kokonaisuus palveluista muodostuu. Palvelut voivat olla helposti saavutettavissa monin eri tavoin. Ne voivat sijaita fyysisesti lähellä, ne voivat liikkua asiakkaan luokse tai olla sähköisinä paikasta riippumattomia.

Paikallisesti Siun soten alueella ikäystävällisyyttä ja ikääntymiseen liittyvää sosiaali- ja terveysosaamista vahvistavat Karelialan ja Riverian oppilaitokset sekä Itä-Suomen yliopisto, joiden kanssa Siun sote tekee yhteistyötä turvatakseen alueelle sosiaali- ja terveydenhuollon osaajia. Tällä hetkellä Siun sotessa on aloitettu kehittämistoimia (STM hankerahoitus, Sote rakenneuudistushanke), joilla mm. kyetään saamaan paremmin ilmiölähtöisesti olemassa olevaa dataa hyödyntäen selville, miten voitaisiin kohdentaa palveluita ikääntyville ennaltaehkäisevästi ja varhaisemmassa vaiheessa, analysoimalla jo toteutuneita palvelukokonaisuuksia väestötasolla tarkastellen.

Tietoa ikääntymisestä ja siihen liittyvistä huomioitavista asioista ja ilmiöistä eri konteksteissa on todella paljon. Elämme merkitysten maailmassa, jossa ihmisten mielikuviin, arvoihin ja elämäntavoihin, pyritään vaikuttamaan joka puolelta. Yhteiskuntamme eri tiedotuskanavien ansiosta mielikuvamarkkinoilla vaikuttavat dynaamiset voimat kuten nuoruus ja uutuus. Vanhusten asemaa voidaan parantaa vaikuttamalla mielikuviin, merkityksiin. Myös vanhuus ja vanhuskäsitteet sisältävät merkityksiä, jotka muodostuvat sellaisiksi kuin me ne sanoitamme ja esitämme.

Pohjois-Karjalassa Siun sote vastaa sosiaali- ja terveyspalvelujen, pelastustoimen sekä ympäristöterveydenhuollon palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta perussopimuksessa annetun toimivallan mukaisesti. Siun sote tekee monella saralla työtä vanhusten, ikäihmisten, arjen turvaamiseksi, unohtamatta vaikkapa pelastuslaitoksen paloturvallisuustyötä ikääntyneiden kodeissa. Erillisen vanhusvastaavan, joka hallitsisi vanhuksen kotikunnassa toimivat hyvinvointipalvelut kaikessa laajuudessaan sekä valvoisi vanhusten etujen toteutumista, nimeäminen ja resurssointi kaikkiin Pohjois-Karjalan kuntiin ei ole mahdollista, Siun soten perustehtävä ja toimivalta huomioiden. Siun sote vastaa sen toimivaltaan kuuluvista tehtävistä ja haluaa kehittää niitä sekä on ehdottomasti halukas edistämään yhteistyötä kuntien kanssa.

Eija Rieppo, toimialuejohtaja

Ikäihmisten palvelut

Joensuussa 19.5.2021

